

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan İlköğretim Çağındaki Çocuklarda Olumlu Benlik Algısı Eğitimi İle Kombine Beden Perküsyonu Eğitiminin Benlik Algısına Etkisi: Bir Pilot Çalışma

The Effect of Body Percussion Education Combined with Positive Self-perception Training on Self Perception in Primary School Age Children with Attention Deficit Hyperactivity Disorder: A Pilot Study

Rukiye Begüm KOCA¹, Onur ALTUNTAŞ²

¹ Erg., Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü, Ankara, Türkiye

² Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklara verilen beden perküsyonu eğitiminin benlik algısı üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Çalışmaya DEHB tanısı olan, 9-13 yaş aralığında 4 çocuk dahil edildi. Benlik algısı, Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ile değerlendirildi. Tedavi haftada bir gün; toplam sekiz hafta sürdü. Tedavi sonrasında Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı ölçeği tekrar uygulandı. Sonuçlar karşılaştırılarak müdahalenin etkisi incelendi. **Sonuçlar:** Çocukların 3'ü erkek (%75), 1'i (%25) kız olup yaş ortalamaları 10,25'ti. Çocukların benlik algılarında tekrarlanan değerlendirmelere göre benlik algıları ve bu testin alt testlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamadı ($p>0,05$). **Tartışma:** Sonuçlara göre bu konuda ileride yapılacak çalışmalarda daha çok seansın yapılması, çalışma sonrasında da uzun dönem takiplerin olması, araştırmanın birden fazla ölçek ile değerlendirilmesi önerilmektedir. DEHB'li çocuklara verilecek olan beden perküsyonu eğitimlerinde grup uyumu ve ritim tutma becerilerine ağırlık verilmesi gerektiğini, ayrıca bu alanda yapılacak ergoterapi müdahalelerinin etkisini değerlendirecek değerlendirme ölçeklerinin geliştirilmesinin bu alana faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Anahtar kelimeler: Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu; Perküsyon; Benlik kavramı; Kendi algısı

ABSTRACT

Purpose: This study was conducted to investigate the effects of body percussion training on self-perception in children with attention deficit hyperactivity disorder. **Material and Methods:** Four individuals with ADHD between 9-13 years of age were included in the study. The self-perception was assessed using the Piers-Harris Self-Concept Scale. Treatment was done once a week; lasted a total of 8 weeks. The scale was reapplied. The effect of the intervention was examined by comparing the results. **Results:** Three of the participants were male (75%) and one (25%) was female. The average age was 10.25. There was no significant difference between the self-perceptions of children according to the evaluations ($p>0,05$). **Discussion:** According to the results, it is suggested that more sessions should be done in future studies, more long-term follow-up should be done after the study, and the research should be evaluated with more than one scale. We believe that the emphasis should be placed on group harmony and rhythm holding skills in body percussion training for children with ADHD and to develop assessment scales to assess the impact of ergotherapy interventions in this area.

Keywords: Attention Deficit Hyperactivity Disorder; Percussion; Self-concept; Self-perception

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): Onur ALTUNTAŞ E-mail: fztonurb@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2403-2096

Geliş Tarihi (Received): 13.02.2019; Kabul Tarihi (Accepted): 03.04.2020

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) okul çağı dönemindeki çocukların yaklaşık olarak %3-6'sında görülebilen, 7 yaşından önce belirtileri başlayan ve belirtileri en az 6 ay boyunca görülen, akademik ve sosyal becerilerde olumsuz etkilere sebep olan bir bozukluktur. Normal gelişime uygun olmayacak şekilde dikkat süresinde yetersizlik, yaşa uygun olmayan aşırı hareketlilik ve dürtüsellik ya da her ikisiyle tanımlanır (Kanay, 2006).

DEHB'nin çocukların yaşam kalitelerine, gelişim seviyelerine, akademik hayatlarına ve sosyal ilişkilerine olumsuz etkileri vardır. Bu konu ile ilgili çalışmalarda DEHB tanılı çocukların geliştirdikleri benlik kavramının diğer çocuklara göre daha olumsuz olduğu belirtilmektedir (Slomkowski, Klein ve Mannuzza, 1995; Dumas ve Pelletier, 1999; Barber, Grubbs ve Cottrell, 2005). Bu çocukların kendileri hakkında olumsuz duygu ve fikirlere sahip olmasında buldukları çevreden olumsuz tepkiler almaları, dışlanmaları, uyum sağlama problemlerinden dolayı etiketlenmeleri, eğitim hayatlarında problem yaşamaları etkili olmaktadır. Bireylerin kendi ihtiyaçları ve çevresi arasında dengeli ilişkiler kurabilmesi ve sürdürmesi sağlıklı gelişen bir benlik kavramı ile mümkündür. DEHB tanılı çocukların kendilerine güvenmediklerini ve mutsuz olduklarını ifade ederek kendilerini negatif ifadelerle tanımlamalarının nedeni özellikle okulun ilk yıllarında gerek akademik, gerekse sosyal anlamda yaşadıkları problemler ve başarısızlık duygusudur (Şenol, İşeri ve Koçkar, 2006). Düşük akademik performans, sorunlu sosyal ilişkiler, yetersizlik duygusu ve özgüven eksikliği yaşama gibi riskler olumsuz benlik kavramı geliştiren çocuklarda daha çok görülmektedir (Budak, 2000).

Yapılan çalışmalarda düşük benlik algısının DEHB tanılı çocukların üzerinde durulması gereken önemli sorunları arasında olduğu belirtilmiştir. Bu konuda, DEHB teşhisi konulmuş çocuklarda; farklı yaş gruplarında benlik algısının değişimi (Akan, 2001; Uzun 2003), akademik başarı ve benlik kavramının karşılaştırmalı olarak incelenmesi (Kanay, 2006), aile tutumlarına göre DEHB olan çocukların benlik saygılarının incelenmesi, benlik kavramı ve problemlerle baş etme becerilerinin edinilmesi üzerine bir stres yönetimi programının etkinliğinin araştırılması (Gonzalez ve Sellers, 2002) gibi çalışmalar yapılmıştır.

Yapılan çalışmalarda vurgulanan önemli noktalardan birisi; yeni araştırmalarda farklı oyun ve etkinliklerin kullanılması ve bu yöntemlerin çocukların benlik kavramlarına etkisini incelenmesidir. Bu çocukların kendilerine karşı daha

pozitif bir bakış açısı oluşturabilmeleri ve mutlu olmaları için çevreleri tarafından desteklenmeleri ve kendilerini yeterli hissedebilecekleri aktivitelere yönlendirilmeleri gerekmektedir. Ayrıca DEHB tanılı çocuklar ile planlanacak grup çalışmalarının, çocukların kişisel gelişimlerine pozitif etkilerinin olabileceği ve DEHB'li olmalarına ilişkin olumsuz düşüncelerini değiştirebileceği vurgulanmıştır. Daha önceki çalışmalarda, çocuklarda terapi süreçlerinde oyunun bir yöntem olarak kullanılmasının etkili olduğu görülmektedir (Kanay, 2006).

Alkışlama, parmak şıklatma, vokal yapma ve ayakları yere vurma gibi beden seslerinin organizasyonu ile ortaya çıkan müzik ve dansı içeren beden perküsyonunun iletişim becerilerinin geliştirilmesi, beden dilinin geliştirilmesi ve çalışma becerilerinin geliştirilmesi için Parkinson, Down Sendromu, diskalkuli ve otizm gibi çeşitli hastalıklarda kullanıldığı görülmektedir. (Romero-Naranjo, 2013).

Beden perküsyonu uygulamalarının eşitlikçi ilişkiler kurmaya ve sosyal etkileşimlerde kaygıyı azaltmaya yardımcı olduğu (Romero-Naranjo, 2013), Alzheimer, depresyon ve / veya anksiyete gibi çeşitli farklı dejeneratif hastalıklarda benlik saygısı, iletişim ve izolasyon gibi psikolojik değişkenler üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Beden perküsyonunun çocukların fiziksel, bilişsel ve zihinsel yeteneklerinin uyarılması sağlanarak, psikomotor, psikolojik, sosyal ve bilişsel gelişimlerini nasıl etkilediği ve benlik saygısına olumlu etkide bulunduğu ile ilgili çalışmalar yapılmıştır (Sheehan, 1998; Davis ve Kesselring, 2006; Davis, Gfeller ve Thaut, 2008; Brodsky ve Sulkin, 2011). Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız ise DEHB'li çocuklarda beden perküsyonu eğitiminin benlik algılarındaki etkilerini incelemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmamıza Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Ergoterapi Bölümü'ne gelen DEHB tanılı 6 birey dahil edilmiştir.

Araştırmaya dahil edilme kriterleri DEHB tanılı olmak, 9-13 yaş aralığında olmak, ailelerin izni ile gönüllü katılımın olması olarak belirlenmiştir. Dahil edilmeme kriteri ise herhangi bir fiziksel engelinin olması şeklinde belirlenmiştir.

Çalışma dahil edilme kriterlerine uyan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan bireylere Helsinki Bildirgesine uygun bir şekilde aydınlatılmış onam formu hazırlanmıştır.. Araştırmaya katılan tüm bireylere ve ebeveynlerine çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Katılım göstermeyi kabul edenlere

araştırmanın amaç ve yöntemlerini içeren aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır.

Çalışmamız 6 bireyle başlamıştır, bir bireyin ailesindeki sağlık problemleri dolayısıyla geliş-gidiş (ulaşım) problemi olması, bir olgunun özel nedenlerle eğitim sürecini tamamlayamamasından kaynaklı olarak 4 bireyle tamamlanmıştır.

Çalışmaya katılım gösteren olgular eğitim öncesinde ve sekiz seanslık eğitim sonrasında iki defa değerlendirilmiştir.

Araştırmada kişisel bilgiler, oluşturulan sosyodemografik bilgi formu ile saptanmıştır. Çalışma kapsamında bireylerin benlik kavramlarındaki değişim Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği (P.H.) kullanılarak değerlendirilmiştir.

Değerlendirmeler

Sosyodemografik Bilgi Formu; Çocukların ailelerinden değerlendirme sürecinin öncesinde belirlenen demografik bilgileri sorgulanmıştır. Çocuğun ad, soyadı, cinsiyet, tanı, öğrenim durumu, kardeş sayısı, yaşadığı yer bilgileri ve kullandığı ilaçlar kaydedilmiştir.

Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği; Ölçeğin amacı okul çağı çocuklarının kendilerine bakış açıları, duygu ve davranışlarını değerlendirmektir. Çocuklarda benlik kavramının gelişimini, alt parametrelerini, kişilik ve çevre ile olan ilişkilerini saptamada kullanılan 80 tanımlayıcı maddeden oluşan ve 0 ile 80 arasında puan alınan bir değerlendirmedir. Ölçekte maddelere "evet" ya da "hayır" cevapları verilebilmek için üçüncü derece okuma seviyesi gerekir. Düşük puanlar olumsuz benlik kavramını, yüksek puanlar olumlu benlik kavramının varlığını ifade eder. Ölçeğin 6 alt testi bulunmaktadır. Bunlar:

- 1- Mutluluk, Doyum(Happiness and satisfaction)
- 2- Kaygı (Freedom From Anxiety)
- 3- Popülarite, Sosyal Beğeni veya Gözde Olma (Popularity)
- 4- Davranış ve Uyuma- Konformite (Behavioral Adjustment)
- 5- Fiziksel Görünüm (Physical Appearance and Attributes)
- 6- Zihinsel ve Okul Durumudur (Intellectual and School Status) (Öner, 1996).

Müdahale Programı

Katılım gösteren bireylere haftada 1 kez 8 hafta olmak üzere 28/02/2018 ile 18/04/2018 tarihleri arasında toplamda 8 seans beden perküsyonu eğitimi verildi. Eğitimler Hacettepe Üniversitesi Ergoterapi Bölümü dersliklerinde, sınıf ortamında

gerçekleştirildi. Eğitimden önce ve belirlenen süreç sonrasında benlik algıları değerlendirildi.

Eğitim süresince olumlu benlik algısının temel öğeleri oluşturulan etkinliklerin içerisine dahil edildi, beden perküsyonu ve ritim oyunlaştırılarak kullanıldı (Doğru ve Peker 2004). Eğitim, grup aktiviteleri şeklinde gerçekleştirildi. Eğitime ısınma aktiviteleri ile başlandı, her hafta yeni bir tema beden perküsyonu ve ritim oyunlarının araç olarak kullanılması ile işlendi.

Bireylere verilen eğitimin içeriği;

1. Hafta grup arkadaşlarıyla tanışma, iletişim kurma
2. Hafta bireyin kendisini tanıması ve başkalarıyla olan benzerlik ve farklılıklarını öğrenmesi
3. Hafta duyguların tanınması, şimdiki ana odaklanabilme
4. Hafta fiziksel görünüşünden rahatsız olmamayı öğrenmesi, hata yapmaya toleransının olması
5. Hafta problem çözücü davranma
6. Hafta kendini ifade etme, özgüvenli olma, seçim yapabilme
7. Hafta başkalarıyla iş birliği kurma, hoşgörülü olma, başkalarının duygularını anlayabilme
8. Hafta genel gözden geçirme, son hafta eğlencesi, katılım belgelerinin verilmesi.

Olumlu Benlik Algısı Eğitimi ile Kombine Beden Perküsyonu Eğitimi Örnek Programı

Haftanın Teması: "Kendini İfade Etme"

I. Isınma Hareketlerinin Yaptırılması

Gönüllü bir kişinin liderliğinde çember oluşturularak ısınma hareketleri yaptırılır.

II. Önceki Haftanın Hatırlanması

İnteraktif bir biçimde önceki haftanın etkinliklerinin neler olduğu anlatılır.

III.Haftanın Teması Kapsamında Etkinlikler

1-Kendimi Anlatıyorum Oyunu

Terapist çocuklara 3 aşamalı bir ritim gösterir ve söyleyeceği her özelliğin kendisinde olduğunu düşünen çocukların bu ritmi tekrar etmesini ister. Örneğin terapist "Resim yapmayı çok severim." dediğinde buna katılan çocuklar öğrendikleri ritmi tekrar ederler.

2-Duygulara Ritim Tutma Oyunu

Terapist, çocuklara örnek ritimler gösterir ve bu ritimlerin hangi duyguları yansıtıyor olabileceği tartışılır. Örneğin heyecanlı, mutlu, sıkılmış vb. Daha sonra çocukların şu anki hislerini ifade eden birer ritim oluşturması ve diğer arkadaşlarının bunun hangi duyguyu ifade edebileceğini tartışması istenir.

3-Birlikte Üretiyoruz Oyunu

Çember olunur, gönüllü bir kişi kendi oluşturduğu ritmik hareket örüntüsünü arkadaşlarına herkes

öğrenene dek gösterir. Terapist ritme yeni bir hareket eklemeyi önerir diğer çocuklardan önerilerini alır. Tüm çocukların çalıştıkları hareketlere eklemeler yapılarak ritimler çalışılır.

IV. Günün Çıktıları Hakkında Feedback Verme ve Çalışmayı Sonlandırma

Bir araya gelerek çember oluşturulur. Günün etkinlikleri hakkında görüşler alınır ve seans sonlandırılır.

İstatistiksel Analiz

Çalışmamızın istatistiksel analizlerinde 'SPSS 20 for Windows' istatistik programı kullanılmıştır. Bireylerin sosyo-demografik özellikleri, cinsiyet, eğitim ve yaş gibi tanımlayıcı verilerde uygunluğa göre frekans ve/veya $\pm$ Standart Sapma ($X \pm SS$) değerleri verilmiştir. Benlik algısının değerlendirilmesi için tedavi öncesi ve 8 seans sonra elde edilen veriler 'Wilcoxon Eşleştirilmiş Test' kullanılarak değerlendirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

SONUÇLAR

Çocukların 3'ü erkek (%75), 1'i (%25) kız olup yaş ortalamaları 10,25'ti (min.9; max.11). Çocukların 2'si ilköğretim 5.sınıfa, 1'i 4.sınıfa, 1'i 2.sınıftaydı. Çocukların tümü Ankara'da, ailesi ile birlikte yaşıyordu. Çocukların 2'sinin 1 tane kardeşi vardı, 2'si ise tek çocuktur. Çocuklardan hiçbiri ilaç tedavisi almıyordu. Katılımcıların benlik algıları, Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı Ölçeği ile yapılan değerlendirmelere göre tedavi öncesi puanı ortalaması $62,50 \pm 12,55$ tedavi sonrası benlik algıları puanı ortalaması $62,50 \pm 8,5862$ bulundu ($p=1,00$)

Piers-Harris Çocuklarda Öz Kavramı değerlendirme testinin alt testlerine bakıldığında ise "Mutluluk, Doyum (Faktör I)" tedavi öncesi $11,75 \pm 1,50$, tedavi sonrası $12,00 \pm 0,81$ bulundu ($p=1,000$). Popülarite, Sosyal Beğeni ya da Gözde Olma (Faktör III)" tedavi öncesinde $9,00 \pm 0,81$, tedavi sonrasında ise $10,50 \pm 0,57$ bulundu ($p=0,063$). Bu alt testlerin puanlarında artış görülmüştür fakat artış miktarı istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0,05$).

Tablo 1. Beden perküsyon eğitimi öncesi ve sonrası benlik algısı sonuçlarının karşılaştırılması

Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği	Müdahale Öncesi	Müdahale Sonrası	Z	p
Toplam Benlik Algısı Puanı Toplam Puan (80-0)	$62,50 \pm 12,55$	$62,50 \pm 8,58$	0,000	1,00
Alt Testlerin Puanları	Müdahale Öncesi	Müdahale Sonrası	Z	p
Mutluluk Toplam Puan (13)	$11,75 \pm 1,50$	$12,00 \pm 0,81$	0,000	1,00
Kayı Toplam Puan (13)	$8,50 \pm 2,38$	$8,00 \pm 2,94$	-0,447	0,655
Popülarite Toplam Puan (11)	$9,00 \pm 0,81$	$10,50 \pm 0,57$	-1,857	0,063
Davranış Toplam Puan (16)	$11,00 \pm 4,76$	$10,50 \pm 3,31$	-0,535	0,593
Fiziksel Görünüm Toplam Puan (10)	$8,75 \pm 1,25$	$8,50 \pm 1,91$	-0,577	0,564
Zihinsel ve Okul Durumu Toplam Puan (7)	$5,50 \pm 1,29$	$5,50 \pm 1,73$	0,000	1,00

TARTIŞMA

Çalışmamız sonucunda DEHB tanılı çocuklarda çalışmamızda uygulanan benlik algısı eğitimi ile kombine beden perküsyonu eğitiminin, benlik algısına olumlu bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı ölçeğinin 6 alt testi incelendiğinde "Mutluluk, Doyum (Faktör I) ve Popülarite, Sosyal Beğeni ya da Gözde Olma (Faktör III)" alt testlerinin puanlarında artış görülmesine rağmen sonucun istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Çalışmamızda, literatürde yer alan bazı çalışmalarla benzer şekilde DEHB'li çocukların

benlik algılarının yaş gruplarına göre düşük olduğu belirlenmiştir (Slomkowski ve ark, 1995; Dumas ve ark, 1999; Barber ve ark, 2005).

Theodorakou ve Zervas, 2003 yılında yaptıkları çalışmada müzik ve yaratıcı beden hareketlerinin organizasyonu ile planlanmış bir eğitim programını 3 ay süre ile 11-12 yaşları arasındaki ilköğrencilerine uygulayarak çocukların benlik algıları üzerindeki etkisini incelemiş ve uygulanan programın çocukların benlik algısını olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Romero-Naranjo, Crespo-Colomino, Cardenas ve ark. 2014 yılında yaptıkları araştırmada uyuşturucu bağımlılarında beden

perküsyonu uygulamaları içeren 3 ay süre ile uygulanmış bir müdahale ile benlik saygısının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bizim çalışmamızda bu çalışmalardan farklı olarak anlamlı bir gelişme olmamasında uygulama süresinin daha kısa tutulması ve olgu sayılarının bu çalışmalardan daha az olmasının neden olabileceğini düşünmekteyiz.

Wolf 1992 yılında çocuklara kolaydan zora doğru bir yol takip ederek ritim eğitimi verilmesi gerektiğini vurgulamış; başlangıçta birlikte hareket edemeyen çocukların, birbirlerinden bağımsız davranışlarının, ritim tutmanın ilk adımı olduğunu sonrasında çocukların grup içerisinde birbirlerini takip ederek ve gruba uyum göstererek ritim tutabilmesi gerektiğini belirtmiştir. Beden perküsyonu oyun ve etkinlikleriyle gerçekleştirdiğimiz çalışmamızda çocukların beden perküsyonu ritimlerini oluşturmada bireysel olarak başarılı olduğu ancak grup şeklinde ortak bir ritme uyum sağlamakta zorlandıkları da gözlemlenmiştir. Bu nedenle bu konuda yapılacak çalışmaların başlangıcında grup uyumu ve ritim tutma çalışmalarına ağırlık verilmesinin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Kanay'ın 2006'da yaptığı araştırmanın sonucunda yapılacak yeni araştırmalarda DEHB tanılı çocuklar ile yapılacak çalışmaların değerlendirilmesinde birden fazla değerlendirme kaynağı kullanılmasına özen gösterilmesinin, çoklu kaynaklardan edinilecek bilgilerin karşılaştırılmasının sağlanmasının gerektiğini vurgulamıştır. Çalışmamızda Piers-Harris Çocuklarda Öz-Kavramı ölçeğinin tek başına kullanılması bize elde ettiğimiz sonuçların doğruluğunu sağlama imkanı vermemiştir. DEHB'li çocuklarla yapılan çalışmalarda ailelerinden, öğretmenlerinden ek bilgilerin alınmasının bu konuda yapılacak çalışmalarda elde edilen bilgilerin doğruluğunu teyit etmede daha etkili olacağını düşünmekteyiz.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığının 2017 yılında yayınladığı DEHB ve eğitim planı modülünde DEHB olan çocuğun eğitim sırasında dikkatini dağıtıcı materyallerin mümkün olduğu kadar uzakta olması gerektiğini vurgulanmaktadır. Çalışma ortamımızın uygun özelliklerde olmamasının da çocukların kendilerine ve birbirine odaklanmasında önemli bir engel oluşturduğu düşünülmektedir.

Sert (2003) tarafından ilköğretim beşinci sınıfta okuyan öğrencilere "atılganlık eğitimi" vererek atılganlık ve benlik saygısı üzerine etkilerini araştırdıkları çalışmanın sonuçlarına göre; atılganlık eğitiminin çalışma grubundaki öğrencilerin atılganlık

seviyesinde artışa neden olduğu, benlik saygısı seviyesinde fark oluşturmadığı gösterilmektedir. Araştırmacı ileride bu konu ile ilgili yapılacak olan bu çalışmalarda eğitim süresinin, önerilerin uygulanacağı çevrenin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu eğitimlere ailelerin katılmasının da başarıda önemli destek sağlayacağı önerilmektedir (Sert, 2003).

Cowden (1992) bir çalışmada kullandığı danışan merkezli grup oyun terapisinin çocukların benlik kavramları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmamasına çocukların daha yüksek bir benlik kavramına sahip çocuklar gibi davrandıklarını gözlediklerini belirtmişlerdir (Cowden, 1992). Bizim çalışmamızda da benzer şekilde nicel olarak anlamlı bir sonuç ortaya çıkmamasına rağmen çocuklar ile yaptığımız görüşmeler ve gözlemlerimizde çocukların kendilerine daha olumlu bir bakış açısı ile baktıklarını tespit ettik. Bu nedenle DEHB tanılı çocuklara yönelik yapılan benlik algısı çalışmalarında ergoterapi müdahalelerini daha spesifik ve hastalığa özgü değerlendiren testlerin geliştirilmesinin de bu alana önemli katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

Bu çalışmanın limitasyonlarından birincisi vaka sayısının çalışma sürecinde azalma göstermesinin grup dinamiğini olumsuz etkilemiş olabileceği, ikincisi ise müdahale ortamının DEHB tanılı çocuklar için uygun olmamasıdır. Yeni tanıştığı bir kişi tarafından yapılan ilk değerlendirmede çocuğun kendisini "iyi" tanıtmaya çalışması çabası nedeni ile yanlı cevap vermesinin ve buradan elde edilen bilgilerin aile veya öğretmen tarafından doğrulanmamasının da çalışmanın üçüncü limitasyonu olduğunu düşünmekteyiz. Ayrıca çalışma grubumuzun motor ve süreç becerilerinin değerlendirilmemesi grubumuzun homojen özellikle olup olmadığının değerlendirilememesine neden olmuştur ve bu da çalışmamızın bir limitasyonudur.

Çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuçlar doğrultusunda DEHB'li çocukların benlik algılarında olumlu bir artış sağlamak için ileride yapılacak çalışmaların randomize kontrollü tasarım ile planlanması gerektiğini düşünmekteyiz. Çalışmalarda seans sayısının daha çok ve takip süresinin daha uzun, ailelerin sürece daha çok dahil edildiği ve değerlendirmelerin nitel ve nicel birden fazla ölçekle yapıldığı çalışmalar olarak planlanmasının önemli olduğunu düşünmekteyiz. DEHB'li çocuklara verilecek olan beden perküsyonu eğitimlerinde grup uyumu, katılımcıların motor ve süreç becerilerinin homojen olmasına çalışma

başlangıcında önemli bir yer verilmesi gerektiğini, ayrıca DEHB olan çocuklarda benlik algısını geliştirmek için yapılacak ergoterapi müdahalelerinin etkisini değerlendirecek ergoterapi bakış açısını veren değerlendirme ölçeklerinin geliştirilmesinin bu alana faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Sci, 152, 1128-1132.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.09.287>
 Sert, A. G. (2003). *The Effect of an Assertiveness Training on the Assertiveness and Self Esteem level of 5th Grade Children* (Unpublished Master Dissertation). Middle East Technical University, Ankara.

Kaynaklar

- Akan, A. (2001). *7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Barber, S., Grubbs, L., & Cottrell, B. (2005). Self-perception in children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *J Pediatr Nurs*, 20(4), 235-245. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2005.02.012>
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Brodsky, W., & Sulkin, I. (2011). Handclapping songs: A spontaneous platform for child development among 5–10 year old children. *Early Child Dev Care*, 181(8), 1111-1136. <https://doi.org/10.1080/03004430.2010.517837>
- Cowden, S. T. (1992). *The Effects of Client-Centered Group Play Therapy on Self Concept* (Unpublished master dissertation). University of West Florida). UMI No: NA.
- Davis, W. B., M., & Kesselring, J. (Eds.). (2006). *Music, Motor Control and The Brain* (p. xi327). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Dumas, D., & Pelletier, L. (1999). A study of self-perception in hyperactive children. *MCN Am J Matern Child Nurs*, 24(1), 12-19.
- Doğru, N., & Peker, R. (2004). Özsaygı geliştirme programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin özsaygı düzeylerine etkisi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 315-328
- Davis, W. B., Gfeller, K. E., & Thaut, M. H. (2008). *An Introduction to Music Therapy: Theory and Practice*. American Music Therapy Association. Silver Spring.
- Gonzalez, L. O., & Sellers, E. W. (2002). The effects of a stress-management program on self-concept, locus of control, and the acquisition of coping skills in school-age children diagnosed with attention deficit hyperactivity disorder. *J Child Adolesc Psychiatr Nurs*, 15(1), 5-15. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2002.tb00318.x>
- Kanay, A. (2006). *Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan 9-13 Yaş Grubu İlköğretim Öğrencilerinin Uyumsal Davranışları, Benlik Kavramı ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkiler* (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Öner, N. (1996). *Piers-Harris'in Çocuklar için Öz Kavram Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Romero-Naranjo, F. J. (2013). Science & art of body percussion: A review. *Journal of Human Sport and Exercise*, 8(2), 442-457.
- Romero-Naranjo, F. J., Crespo-Colomino, N., Liendo-Cárdenas, A., Pons-Terrés, J. M., & Carretero-Martínez, A. (2014). Drugs and body percussion: Rehabilitation therapy using the BAPNE method. *Procedia Soc Behav*